

۱۱/۲۰

توزیظافات اسلامک ایران
توسیع اورنگ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

۶۳۷۹۹

مرکز اطلاعات درک علمی ایران
تعمیر کار

دانشگاه کردستان

دانشکده ادبیات و علوم انسانی

۱۳۸۲ / ۱ / ۳۰

عنوان

ترجمه و نگارش کتاب

«المستشرقون والشعر الجاهلی»

پایان نامه جهت دریافت کارشناسی ارشد زبان و ادبیات عرب

استاد راهنما: دکتر عباس اطمینانی

استاد مشاور: دکتر محمود ابراهیمی

نگارنده: حسین سلمی

شهریور ۱۳۷۹

۴۸۷۴۹

جلسه دفاعیه پایان نامه تحصیلی مختم / آقای محمد علی دانشجوی کارشناسی

ارشد رشته زبان و ادبیات عرب .. دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه کردستان تحت عنوان:

شرح کتاب المستشرقون والخرابیه

به ارزش ۳۰ واحد در ساعت ۱۱ مورخ ۷/۴/۷۹ توسط اعضاء هیأت داوران

مرکب از :

- ۱- استاد راهنما دکتر محمد علی محمدی
- ۲- استاد مشاور دکتر محسن محمدی
- ۳- عضو هیأت داوران دکتر مصطفی محمدی
- ۴- عضو هیأت داوران دکتر عبدالجبار محمدی
- ۵- نماینده تحصیلات تکمیلی دانشگاه عبدالحمید مومنان

تشکیل گردید و ضمن ارزیابی با درجه بسیار خوب (۱۰۰٪) مورد تصویب قرار گرفت.

مدیر گروه آموزشی دکتر محسن محمدی

ریاست دانشکده دکتر محمد علی محمدی

.....
مدیر تحصیلات تکمیلی دانشگاه

بسمه تعالی
مجله چکیده پایان نامه های ایران
مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران

نام خانوادگی دانشجو: سلمی نام: حسین

عنوان پایان نامه: ترجمه کتاب «المُستشرقون والشعر الجاهلی»

استاد راهنما: آقای دکتر عباس اطمینانی

درجه تحصیلی: کارشناسی ارشد رشته: زبان و ادبیات عرب گرایش:

محل تحصیل (دانشگاه): کردستان

دانشکده: ادبیات تاریخ فارغ التحصیلی: ۷۹/۷/۹ تعداد صفحه: ۲۴۹ صفحه

کلید واژه ها: (واژه هایی که بیانگر موضوع های پایان نامه است). المستشرقون - ادب عربی - مرگلیوث و قرآن

چکیده: (حداکثر دو صفحه)

این پایان نامه برگردان کتابی است که به بررسی و تحقیق نظرات گروهی از مستشرقان از جمله مرگلیوث پرداخته که در مورد وجود شعر جاهلی ایجاد شک و شبهه نموده است نویسنده با استناد به منابع موثق و تحقیقات و بررسیهای انجام شده موضوع شک و شبهه در مورد شعر جاهلی را منتفی و نادرست می داند. یحیی وهیب الجبوری نویسنده کتاب با استفاده از منطق و به دور از هر گونه تعصب در پنج فصل در قالب موضوعات مختلف مسئله ایجاد شک و شبهه را مورد کنکاش قرار داده است. اصرار ایشان برای پرداختن به این موضوع ارتباط مستقیم این مباحث با قرآن کریم است. لهذا نویسنده کوشیده است جنبه های مختلف مربوط به ادبیات عرب خصوصاً در رابطه با شعر جاهلی را در این کتاب بگنجانند. مسئله دین در شعر جاهلی و همچنین قضیه لهجه های مختلف از جمله مطالبی است که دستاویز بسیار خوبی برای شکاکان بوده که نویسنده در دو فصل جداگانه به این موضوعات پرداخته است. در فصل پنجم رابطه شعر جاهلی با تفسیر قرآن با استناد به منابع تفسیری مورد بررسی قرار گرفته است یکی از مزیت های این کتاب جمع نظرات مطروحه قدیم و جدید در رابطه با موضوعات کتاب است که امیدوارم برگردان آن برای علاقمندان و دانشجویان مثمر ثمر باشد.

تقدیر به :

دو گوهر حیات
﴿ پدر و مادر ﴾

و

اساتید فرزانه

و

همسر دلسوز

و

فرزند دلبندم

بسم الله الرحمن الرحيم

ادبیات هر ملتی بیانگر ابعاد مختلف زندگی اجتماعی همان ملت است ، شاید بتوان گفت وسیع ترین مبحث مربوط به دانش هر ملت ادبیات آن است ، لهذا ادبیات عرب با همه گستردگی آن مورد بحث اندیشمندان زیادی در طول تاریخ قرار گرفته است . تحقیقات و بررسیهای زیادی در قالب کتاب ، رساله و مقاله و غیره چه از طرف خود عرب زبانان و چه از طرف اندیشمندان و محققین غیر عرب انجام گرفته است ، در این راستا مطالبی مطرح شده که باعث بوجود آمدن گفتگوهای زیادی در این مقوله شده است گاه این سخنان با سوء نیت و گاه محققانه بوده است ، با توجه به اینکه زبان عربی ارتباطی مستقیم با قرآن دارد گاهی این تحقیقات جنبه دینی به خود گرفته است . لذا ترجمه و تحقیق مختصری که در پیش رو داریم ترجمه کتابی است که جزء یکی از این بررسیهای مربوط به ادبیات عرب به شمار می آید . کتاب ((المستشرقون و الشعر الجاهلی)) با دید منصفانه به مسائل مطروحه در این باب می نگرد . این کتاب شامل پنج فصل است که در فصل اول به مسئله شرق شناسی و در فصل دوم به بررسی نظرات مرگلیوت که

یکی از سردمداران ایجاد شک و تردید در شعر جاهلی است می پردازد . در فصل سوم مسئله دین در شعر جاهلی را مورد بررسی قرار می دهد. در فصل چهارم لهجه ها و گویش های جاهلی را بررسی می کند ، و در فصل آخر تأثیر شعر جاهلی در تفسیر قرآن را مورد ارزیابی قرار می دهد.

چون این کتاب را دیدم فکر کردم که ترجمه آن و دانستن مطالب آن برای دانشجویان و دوستان زبان عربی شاید خالی از لطف نباشد برای همین این کتاب را برای ترجمه و تحقیق به استاد دانشمند و دلسوز جناب آقای دکتر ابراهیمی پیشنهاد کردم و ایشان و همچنین استاد فرزانه جناب آقای دکتر اطمینانی با سعه صدر آنرا پذیرفته و زحمت راهنمایی و ارشاد اینجانب را برای ترجمه و تحقیق این کتاب متحمل شدند ، که جا دارد صمیمانه ترین تشکرات خودم را تقدیم این دو بزرگوار نمایم.

در طول دو سال تحصیل در دانشگاه کردستان با زحمات جناب دکتر ابراهیمی و تلاش پدران ای که بر تعلیم و تربیت داشتند مطالب و موضوعات زیادی در باب زبان و ادبیات عرب برای ما تشریح و روشن شد که امیدوارم توانسته باشم اندکی از تلاشهای ایشان را جوابگوی باشم . در ضمن از استادان دیگر خود جناب آقای دکتر خرم دل و آقای دکتر جلالی زاده بخاطر زحماتی که برای ما کشیده اند کمال تشکر را می نمایم.

والله خیر ناصر و معین

فهرست

۱	مقدمه
۵	فصل اول
۱۰	صحت شعر جاهلی
۱۱	تحقیقات شرق شناسان
۱۲	۱- نولدکه
۲۰	۲- الوارد
۳۶	۳- نیکلسون
۴۱	۴- جیمز لایل
۴۹	۵- مرگلیوت
۵۵	۶- براون لیچ
۶۶	۷- بلاشر
۷۳	خلاصه نظرات شرق شناسان
	فصل دوم
۸۵	بررسی نظرات مرگلیوت
۱۰۷	فصل سوم (شعر جاهلی و دین)
۱۳۴	فصل چهارم (شعر جاهلی و لهجه ها)
۱۳۷	زبان شمال و زبان جنوب
	اثر لهجه ها در شعر
۱۵۰	اول: تمیم
۱۶۱	دوم: هذیل
۱۶۹	سوم: یمن
۱۸۶	فصل پنجم (شعر جاهلی و تفسیر قرآن کریم)

شعر جاهلی توجه محققین عرب و غیر عرب را جلب کرده و پیوسته از جنبه های مختلف مورد بررسی قرار گرفته است. هرچه هجوم بر زبانی که قرآن کریم و دین حنیف و اسلام پشتیبان آن بود، افزایش می یافت این شعر جاهلی بود که هدف تیرهای غرض ورزان عرب و شرق شناسان قرار می گرفت. در مقابل هم، توجه به شعر جاهلی بیشتر شده و بررسی کنندگان و شیفتگان آن نیز زیاد می شدند و تحقیقات در پایدار ماندن شعر و نثر آن دوره و درخشان کردن چهره آن افزایش می یافت. و من پیوسته از جمله عاشقان و علاقمندان این شعر بودم جزو کسانی که آن را مورد بررسی قرار داده و دست به تألیف زده اند و در سایه آن زیسته و آفاق آن بر ایشان گشوده شده است.

شعر جاهلی تنها فنی از فنون ادبی نیست بلکه توشه و قوام زبان عربی است. و بر اساس آن دانشهای مربوط به زبان عربی پای گرفته و قرآن کریم تفسیر شده و به فضل آن زبان عربی استحکام یافته است و به همین جهت نگهداری از شعر جاهلی پاسداری از زبان عربی و کتاب خدا کتابی که زبان را حفظ کرده و از وحدت آن پاسداری نموده و آن را استوار گردانیده می باشد. زبان عربی

کهن ترین زبان عالم است که به طور کامل و استوار به ما رسیده است که اهل آن علی رغم اختلاف و خواسته ها و نواحی بر آن اتفاق نظر دارند.

مقاله و گفتار مرگلیوٹ اولین بحث منظمی است که به شعر جاهلی حمله کرده و وجود آن را انکار کرده است. این شیوه که ظاهرش علم و باطنش توطئه علیه زبان عربی و کتاب خدا و اهل آن است بعضی ها را فریفته و از او پیروی کرده و افکارش را بزرگ جلوه داده اند. در رد بر مرگلیوٹ و دیگر گمراه کنندگان و گمراه شدگان تحقیقاتی صورت گرفته و کتابهایی تألیف شده است.

من اولین کسی بوده ام که گفتار مرگلیوٹ را به طور کامل به زبان عربی ترجمه کرده ، و آن را در سال ۱۹۷۷ در بیروت منتشر نموده ام سپس دو چاپ دیگر از آن به دور از من به چاپ رسیدند. نتوانستم غلط های چاپی آنها را اصلاح کنم چرا که بعضی از آنها معنی را دگرگون می کرد. و دیگر بار در سال ۱۹۹۴ به طور صحیح از طرف دانشگاه قاریونس به چاپ رسید. در این کتاب به چاپ اخیر مقاله مرگلیوٹ اشاره شده است.

خواستارم که تلاشهای شرق شناسان را در معرفی شعر جاهلی و همچنین موضع گیری آنان را در برابر آن بیاورم زیرا نه تنها گروهی از آنان منصف و میانه رو بودند و در این کار مبالغه نکرده اند بلکه بعضی از آنها نظریه مرگلیوٹ را رد کرده اند. و دلایل و افکارش را مردود شمرده اند که در فصل اول این کتاب مطرح شده است.

خواستم بر مهمترین دلایلی که مرگلیوث آورده است بیشتر تکیه کنم بنابراین فصولی آورده شده تا دلایلی را که مرگلیوث و پیروانش در انکار شعر جاهلی آورده اند رد کند. دیدم که استشهاد به شعر جاهلی در تفسیر قرآن کریم خیلی بیشتر از راویان دروغین بوده است. زمانی عبدا لله بن عباس معانی قرآن کریم را بوسیله شواهدی از شعر جاهلی تفسیر می کرده است. و مفسرین قرن های دوم و سوم از او پیروی می کردند، با توجه به اینکه ابن عباس یکی از راویان شعر مجعول نبوده است. و اتهامهای جعل و تعصب و ارتزاق از راه جعل شعر بر او وارد نیست و محققین در این مورد هیچ تردیدی ندارند. و لذا فصلی از کتاب را تحت عنوان شعر و تفسیر قرآن کریم آورده ام.

اما قضیه جعل و ساختگی بودن شعر، زمانی روی داده که مجالی برای تردید در صحت شعر جاهلی نبوده است. چرا که در این مورد بررسی های زیاد شده و دیوانها و کتب زیادی به چاپ رسیده است. و پر است از موضوعاتی که غرض ورزان تلاش کرده اند تا در آنها نفوذ کنند. و همچنین تحقیقاتی درباره دین در عصر جاهلی و توحید در نزد عربها، لهجه های قبایل و زبان یگانه و موثق بودن راویان و دیگر مسائل کرده اند که همه موارد مذکور ساختگی بودن شعر جاهلی را رد می کند.

شعر جاهلی پیوسته سر چشمه زلالی بوده که زبان عربی را تغذیه کرده و خواهد کرد و بر پایه آن و علوم و فنون زبان عربی پایدار است. و بوسیله شعر جاهلی اخبار عرب و ایام و آداب و رسوم و آرمانهای والا و اخلاق پسندیده استنباط و بررسی می شود. و شعر جاهلی پیوسته الهام بخش شعرائست که بعد از آن در دوران اسلامی و عباسی و حتی معاصر آمده اند. و این کتاب خشتی از خشتهایی است که دیوار کاخ بلند شعر جاهلی را استوار و محافظت می کند و در برابر شبهات و اوهام کسانی که می خواهند در برابر زبان عربی و اهل آن با حيله و فریب برخورد کنند از آن دفاع می نماید. وَلَا يَحِيقُ الْمَكْرُ السَّيِّئُ إِلَّا بِأَهْلِهِ _ مکر و حيله جز به اهل آن بر نمی گردد.

فصل اول

﴿شرق شناسی﴾

بررسی های زیادی درباره شرق شناسی و شرق شناسان بعمل
 آمده است ، که بخشی از آنها سطحی و تأثیر پذیر است بگونه ای
 که شرق شناسی را حرکتی تبلیغی و استعماری به شمار می آورد. در
 بخشی از آنها بر عکس سطحی نگرها ، شرق شناسی را یک
 حرکت علمی و دارای راهی روشن می داند که دانشهای شرق را
 زنده و پایه های آن را استوار کرده و مورد بررسی قرار داده و به
 شیوه علمی صحیحی منتشر کرده است که البته شرق شناسی از این
 دو جنبه به دور نیست چرا که دارای منابع مشخص و شیوه های
 معلومی است. و همانا به بررسی های علمی ای انجام یافته است که
 شایسته خواندن و ارج نهادن است. از جمله این تحقیقات کتاب
 ((المستشرقون)) از نجیب العقیق ، ((الاستشراق)) از ادوارد سعید ،
 ((المستشرقون الناطقون بالانجليزية)) از طیاوی و ((الاستشراق
 بین الموضوعیه و الافتعاليه)) از قاسم سامرائی ، «الاستشراق و
 الخلفیه الفكریه للصراع الحضاری» _ «شرق شناسی و عقب ماندگی
 فکری به دلیل درگیری تمدنها» _ از محمدود زق زوق ، ((فلسفه
 الاستشراق و اثرها فی الادب العربی المعاصر)) از احمد اسمائیلویچ
 و دیگر بررسی های آکادمیک (دانشگاهی).

این بررسی ها ارزیابی شرق شناسان است. چه به نفع آنها و چه
 به ضرر آنها. بحث تاریخ بوجود آمدن شرق شناسی و مکتبها و
 اهداف و دگرگونی های آن را، بجهت فراوانی مطالب ، زائد
 می دانم تا بلافاصله به هدف این مبحث که نقش شرق شناسی و

دست آوردهای آن در شعر جاهلی است برسیم.

شرق شناسی را می توان یکی از جریانهای تمدنی دانست ، که همانند سایر جریانهای تمدنها دارای خوبیها و بدیهاست. و نگاه درست آن است که هر شرق شناس را با انگیزه ها و اعمال وی بنگریم و بدون شک در میان آنان کسانی را می یابیم که به زبان عربی و تمدن اسلامی عشق می ورزیدند و نسخه های خطی نفیسی را اصلاح کرده که به شیوه های دقیق و علمی منتشر نموده اند. کارها و خدماتی که کونکو ، لایل ، بایون و نیکلسون ، بلاشر و بل لای و دیگران که برای ادب جاهلی و اسلامی در احیاء دهها دیوان و کتابهای میراث ادبی کرده اند فراموش نمی کنیم این کتابها هنوز در تحقیق و نشر علمی صحیح راه گشا هستند. و اگر ما به تحقیقات شرق شناسان در کتابهای ادبی و لغوی و شرح حال و سیره و طبقات الرجال و فلسفه و علوم انجام داده اند با دیدی باز و محققانه بنگریم میزان فایده ای که به اندیشه و میراث عربی باز می گردد پی می بریم آن هم در زمانی که انتشار کتاب در بیشتر سرزمین های عربی و اسلامی منسوخ بود و کتب خطی به شیوه ای نامطلوب و بد چاپ می شد بااستثنای بعضی از محققان که آنهاهم بسیار کم و نادر بودند. و به دنبال تجارت و درآمد بادآورده نبودند.

درعین حال وظیفه حکم می کند که در قبال تألیفات شرق شناسان